

Akademia Pedagogiczna im. KEN

w Krakowie

Katedra Edukacji Obronnej

Dr Jan Ostojki

Zadania szkoły i organizacji paramilitarnych w kształtowaniu świadomości młodzieży w zakresie zagrożeń terroryzmem

Zaczątków szkoły jako **instytucji nauczającej**, przekazującej dorastającemu pokoleniu pewien zasób wiadomości, wierzeń, zaklęć, zwyczajów itp., można się już dopatrzeć w tzw. obrzędach wtajemniczenia (inicjacja) w społeczeństwach pierwotnych (tzw. szkoła leśna), a następnie w najdawniejszych kulturach i cywilizacjach wschodnich, w swoistych formach przekazywania wybranej młodzieży (przeznaczonej najczęściej na duchownych albo urzędników) zawartości ksiąg świętych albo zbiorów praw.

Pierwsze instytucje nauczające występują w starożytnej Grecji. Uporządkowana organizacja szkoły o określonych programach, szkółki początkowe, gimnazja (gimnazjum), pojawiła się w czasach hellenistycznych, a publiczny system szkół (elementarnych, gramatykalnych, retorycznych) w cesarstwie rzymskim.

Szkoły średniowieczne, ze względu na poziom i program nauczania dzieliły się na: trywialne i kwadrywialne (sztuki wyzwolone), ze względu na organizatora — na szkoły klasztorne, katedralne i parafialne, szkoły miejskie oraz pałacowe (zakładane na dworach panujących). W średniowieczu powstał także podstawowy typ szkół wyższych, - uniwersytet .

W epoce renesansu, reformacji i kontrreformacji oprócz szkół parafialnych pojawiły się szkoły szczebla średniego: gimnazja i gimnazja akademickie, organizowane głównie przez innowierców, oraz kolegia,

prowadzone zwłaszcza przez katolickie zakony nauczające (jezuitów, oratorianów, pijarów i in.).

W XVII i XVIII w. powstawały szkoły świeckie stanowe: akademie rycerskie dla szlachty (np. w Polsce - Szkoła Rycerska w Warszawie) i szkoły realne dla mieszczan.

Dla XVIII w. charakterystyczne były także próby organizowania i realizowania narodowych planów „edukacji i instrukcji” przez określony system szkół (np. we Francji wg projektu L.R. de La Chalotais'go a w Polsce za sprawą Komisji Edukacji Narodowej).

Nowoczesne systemy szkolne zaczęły się kształtować od czasów rewolucji francuskiej 1789–99. Racje ideowe, polityczne, ekonomiczne, kulturalne i inne decydowały o konieczności upowszechniania oświaty, podnoszenia jej poziomu i większego różnicowania programów.

W XIX w. rozwijało się ustawodawstwo szkolne, organizację szkół przejmowały w swoje ręce rządy poszczególnych państw (sekularyzacja szkolnictwa). Uformowała się charakterystyczna tzw. drabina oświatowa, składająca się ze szkół elementarnych, średnich, zawodowych i wyższych.

Współczesny system szkolny obejmuje ustrój wszelkich typów szkół w określonym kraju. O zasadach powiązania tych szkół ze sobą, o ich uprawnieniach i dostępie do nich decyduje polityka oświatowa danego państwa, która w coraz większym stopniu uwzględnia kwestię dostosowania organizacji szkolnictwa do potrzeb kształcenia kwalifikowanych kadr do pracy w różnych dziedzinach gospodarki i kultury danego kraju. Służą temu liczne reformy szkolne.

Prawdziwie demokratyczny, tzw. jednolity ustrój szkolny (szkoła jednolita), charakteryzuje powszechność dostępu do szkół różnych typów (równość startu i równość szans oświatowych), drożność programowa pomiędzy poszczególnymi typami i szczeblami szkół (brak tzw. ślepych ulic szkolnych, czyli szkół nie uprawniających do dalszego kształcenia w innych

szkołach), prawo i możliwość, jeśli zdolności ucznia na to pozwalają, dochodzenia do najwyższych szczebli „drabiny oświatowej”. W wielu krajach systemy szkolne cechuje nadal wewnętrzna dwoistość (różne typy kształcenia o różnych uprawnieniach), często sprzeczność pomiędzy formalnym prawem a faktyczną możliwością dostępu do szkół (np. wysokie opłaty)¹.

W nowocześnie pojmowanej edukacji szczególnie istotne jest to, by uczniowie mogli rozwijać swoją osobowość i przygotowywać się do dorosłego życia, a nie tylko do spełnienia wymagań wynikających z realizacji celów i zadań nauczania poszczególnych przedmiotów szkolnych. Nie przypadkowo też współczesne problemy edukacji i wychowania pozostają w ścisłym związku z refleksją nad człowiekiem i jego funkcjonowaniem w przeszłości oraz w przyszłości. Jest w nich zawarta również tendencja do respektowania ciągłości zmiany w edukacji. Z tej racji tak wiele uwagi poświęca się uniwersalnym wartościom w wychowaniu, a także metodologicznym procedurom określania celów i dobru treści kształcenia, uwzględniającym nowe cechy społeczeństwa i nowe wymagania demokracji. Wzrost zainteresowania problematyką bezpieczeństwa, a w tym uwarunkowaniami i koncepcjami niezagrażonego bytu oraz rozwoju naszego państwa sprawił, że coraz częściej wśród wielu czynników gwarantujących bezpieczeństwo wymienia się edukację².

Obecnie proces szkolenia obronnego w szkołach ponadgimnazjalnych prowadzony jest na bazie „*POROGRAMU NAUCZANIA PRZYSPOSOBIENIA OBRONNEGO DLA SZKÓŁ PONADPPODSTAWOWYCH*”³, zatwierdzonemu do użytku szkolnego przez MEN w dniu 3.07.1996r. program jest podstawą planowania kolejnych etapów szkolenia, przy jednoczesnej elastyczności i otwarciu na tworzenie przez nauczających własnych programów, stając się tylko wyznacznikiem kierunku kształcenia, zgodnie z intencjami jego twórców.

1 Multimedialna Nowa Encyklopedia Powszechna.

2 Dydaktyka i wychowanie, płk dr hab. Ryszard Stępień, Edukacja szkolna a bezpieczeństwo państwa – dwumiesięcznik – Edukacja dla bezpieczeństwa – Nr 1 z 1.09.2000r.

3 opracowany przez zespół w składzie- płk mgr Gabriel Adamczyk- przewodniczący, mgr Bogusława Breitkopf, mgr Ryszard Miter, mgr Zbigniew Worwa.

Program ten jest ofertą pomocy przy formowaniu właściwych postaw obywatelskich, a co się z tym wiąże odpowiedzialności za obronność Rzeczypospolitej Polskiej. Celami nauczania zgodnie z programem są:

- przygotowanie młodzieży do racjonalnych zachowań w obliczu zagrożeń cywilizacyjnych i militarnych;
- przyswojenie przez młodzież podstawowej wiedzy i umiejętności w zakresie samoobrony indywidualnej i szeroko rozumianej ochrony ludności, dobór materialnych środków egzystencji;
- ukształtowanie podstaw proobronnych i przygotowanie młodzieży do uczestniczenia w przedsięwzięciach obronnych realizowanych przez organy administracji państwowej, samorządu terytorialnego i organizacje społeczne.

Program nauczania przysposobienia obronnego nie przewiduje tematyki dotyczącej etiologii terroryzmu, jego rozwoju i zagrożeń. Nie można jednak stwierdzić, że szkoła nie przygotowuje młodzieży do właściwych zachowań na wypadek wystąpienia zagrożenia atakiem terrorystycznym, lub zachowania się po ataku. Tematyka szkolenia przewiduje kształtowanie umiejętności określenia (nazwania) potencjalnych zagrożeń czasu pokoju i wojny, które mogą powodować masowe straty wśród ludności oraz w środowisku naturalnym, jak i zachowania się na wypadek ich wystąpienia.

Ataki terrorystyczne w swoich skutkach nie odbiegają zasadniczo od zagrożeń jakie mogą wystąpić w nagłych stanach zagrożenia życia i zdrowia ludzi przez występowanie wypadków, katastrof, awarii urządzeń, które z kolei mogą spowodować skażenie chemiczne, biologiczne lub radioaktywne.

Organizacje paramilitarne

Skuteczność obronna państwa nie leży tylko i wyłącznie w wyszkoleniu i wyposażeniu armii. Z założeń strategii naszego państwa jasno wynika, że nawet doskonale działające organy państwowe i samorządowe wraz z armią również nie są w stanie właściwie sprawnie funkcjonować w sytuacji

totalnego zagrożenia. Niezbędne jest zatem wsparcie w tych działaniach pozarządowych organizacji paramilitarnych.

W latach powojennych to właśnie te stowarzyszenia, a także Kuratoria Oświaty prowadziły w szerokim zakresie pracę wychowawczą i szkoleniową przez organizowanie obozów przysposobienia wojskowego, przygotowując młodzież do obrony kraju i służby wojskowej.

Po 1989 roku w okresie transformacji ustrojowej i przebudowy państwa oraz sił zbrojnych, nastąpiło (zapewne niezamierzone) zerwanie wielu formalno prawnych i organizacyjnych więzi wojska ze społeczeństwem, a szczególnie z młodzieżą zorganizowaną w różnorodnych stowarzyszeniach.

W wyniku rozwiązania Układu Warszawskiego zmieniła się nasza doktryna wojenna, a wraz z nią system przygotowania państwa i społeczeństwa do wojny. Dawne zadania i oczekiwania wobec stowarzyszeń częściowo uległy zmianie. Nowe miejsce i ich rola w systemie obronnym państwa nie zostały dotychczas określone w sposób kompleksowy(...)4.

Wielość organizacji społecznych, których założenia statutowe przewidują kształtowanie postaw obywatelskich, z których w konsekwencji wynikają umiejętności obronne w szerszym lub węższym zakresie, można podzielić na pięć grup. Grupy te różni charakter wypełnianych zadań edukacyjno - funkcjonalnych.

Pierwszą z nich jest grupa stowarzyszeń, którą charakteryzuje funkcja wychowawczo- edukacyjna. Do tej grupy można zaliczyć takie organizacje jak: ZHP, ZHRP, Związek Strzelecki „Strzelec”, Związek Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” itp. Organizacje te kształtują właściwie pojęty patriotyzm przejawiający się w formowaniu postaw obywatelskich. Poza

4 W. Józwik, Edukacja obronna w statutowej działalności organizacji pozarządowych, Dydaktyka i wychowanie – nr 1 / 2000

charakterem wychowawczym organizacje między innymi przygotowują młodzież do odpowiedzialnego podejmowania obowiązku obronnego.

Druga grupa, to organizacje i stowarzyszenia o charakterze paramilitarnym. Wśród nich należy wyróżnić takie jak: LOK, Liga Morska, Aeroklub Polski, Związek Polskich Spadochroniarzy, Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Polski Związek Łowiecki itp. Zrzeszają one tak dorosłych jak i młodzież. Działalność ich jest ukierunkowana na zaspokojenie potrzeby rozwijania wyspecjalizowanych zainteresowań członków poszczególnych stowarzyszeń, bądź na pełnienie społecznej służby w wybranych dziedzinach. Pozostałe grupy to:

- stowarzyszenia skupiające żołnierzy rezerwy;
- stowarzyszenia kombatanckie;
- stowarzyszenia środowiskowe, regionalne, twórcze itp.

Niestety, podobnie jak szkoła, tak i przedstawione stowarzyszenia w swojej działalności edukacyjnej nie podejmują zagadnień związanych z terroryzmem w zakresie, który można by uznać za wystarczający.

Należy mieć nadzieję, że pomimo braku wiedzy na temat skutków ewentualnych ataków terrorystycznych, członkowie i wychowankowie przedstawionych stowarzyszeń, posiadają umiejętności konieczne do właściwych zachowań na wypadek takiego zagrożenia.

Władze samorządowe w wielu miejscowościach opublikowały broszury informujące o sposobie zachowania się mieszkańców na wypadek różnych zagrożeń. Referat Zarządzania Kryzysowego, Ochrony Ludności i Spraw Obronnych Urzędu Miasta Nowego Sącza zlecił wydanie broszury edukacyjnej pt. ”Zasady postępowania na wypadek różnych zagrożeń”, a następnie rozesłał ją bezpłatnie do wszystkich mieszkańców Nowego Sącza. Broszura ta obejmuje taką tematykę jak: pierwsza pomoc, niewybuchy i niewypały, pożary, powódź, gradobicie, skażenia promieniotwórcze, uwolnienie

niebezpiecznych środków chemicznych, upały śnieżycy, katastrofy budowlane, postępowanie w przypadku otrzymania przesyłki niewiadomego pochodzenia, alarmy o skażeniach, o klęskach żywiołowych i zagrożenia środowiska.

Nie jest to informacja o zachowaniach na wypadek wystąpienia aktu terrorystycznego, ale przecież tam gdzie istnieje np. możliwość uwolnienia się energii jądrowej, czy wystąpienia skażenia radioaktywnego na skutek wypadku, gdzie może dojść do rozszczelnienia instalacji zawierającej niebezpieczny środek chemiczny na skutek działania sił natury, tam może dojść również do ataku terrorystycznego skierowanego na te urządzenia, którego efektem będą równie tragiczne skutki.